

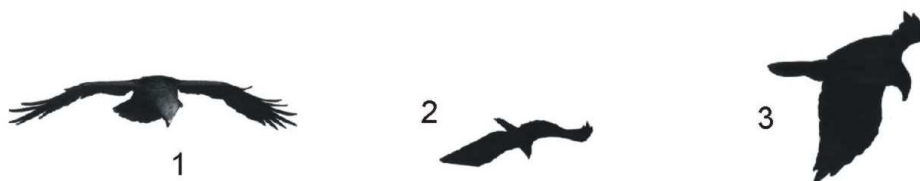
Instrukcja prowadzenia i zapisu obserwacji polowań orlika krzykliwego

I. Ogólne zasady prowadzenia obserwacji

Zacniemy od tematu na pozór oczywistego. Po czym odróżnimy polujące orliki? Ptak wypatrujący zdobyczy zachowuje się bardzo spokojnie, koncentruje się na pewnym obszarze i cierpliwie go obserwuje. Techniki łowów można pogrupować w trzy kategorie: lot, czatowanie i piesze przeszukiwanie terenu.

Najczęściej stosowaną przez orlika krzykliwego techniką polowania jest lot. Polujący ptak krąży nad łowiskiem na pułapie 30 - 100 m (rzadziej na większej wysokości). Prawie nigdy nie używa lotu aktywnego, szybuje lub wręcz zawisa w miejscu wykorzystując wiatr i kominy termiczne. Polowanie można stosunkowo łatwo odróżnić od lotu patrolowego po ułożeniu głowy i ogólnym zachowaniu.

Orlik patrolujący rewir przemieszcza się stosunkowo szybko nad wciąż nowymi terenami, zazwyczaj na pułapie powyżej 100 m. Obserwuje teren przed sobą, toteż głowę ma wyciągniętą do przodu (patrz rysunek na okładce Informatora). Polujący orlik przemieszcza się bardzo powoli i wielokrotnie wraca nad to samo miejsce. Obserwuje teren pod sobą i wyraźnie widać zwieszoną w dół głowę.

Rys. Specyficzna sylwetka polującego orlika z wyraźnie zwieszoną głową
1. widok z przodu, 2. z tyłu i nieco z góry, 3. widok z boku

Łowy z zasiadki najczęściej możemy obserwować w godzinach rannych lub podczas niesprzyjających warunków pogodowych. Siedzący ptak ma zawsze dość ograniczone pole widzenia, dlatego wypatruje zdobyczy w niewielkiej odległości od punktu obserwacyjnego. Charakterystyczną cechą w sylwetce orlika polującego z zasiadki jest opuszczona głowa (odnosimy wrażenie że jest on zaszepiony) i ogólny bezruch. Odpoczywający (nie polujący) orlik często się rozgląda, czochra i czyści pióra.

Jeśli obserwujemy orlika spacerującego na pieszo, to nie ma najmniejszych wątpliwości, że ptak ten poluje. W innych okolicznościach orliki niechętnie siadają i poruszają się po ziemi.

Atak na ofiarę wygląda odmiennie w przypadku polowania z lotu i z zasiadki. Orlik który wypatrzył zdobycź z lotu w zależności od tego, na ile jest pewien skuteczności uderzenia z różną szybkością zaczyna opadać na rozpostartych lub nieco złożonych skrzydłach, pionowo w dół, z wyraźnie zwieszonymi nogami i głową. Dopiero na wysokości kilkunastu a nawet kilku metrów składa skrzydła i gwałtownie spada na ziemię. Ptak polujący z zasiadki rusza na zdobycź lotem ślizgowym (rzadziej lotem aktywnym). Podobnie jak w przypadku ataku z lotu orlik zwiesza nogi, bezpośrednio po poderwaniu się z punktu obserwacyjnego.

II. Instrukcja wypełniania kart

Pierwszy wzór karty obserwacji zawierał pewne nieścisłości, które zostały skorygowane w aktualnej wersji. Dodatkowo przygotowano szczegółową instrukcję wypełniania karty i prowadzenia obserwacji terenowych, zamieszczoną poniżej. Obserwacje polujących orlików krzykliwych są zadaniem łatwym. Powinny być prowadzone z dobrego punktu widokowego, co pozwoli nam zgromadzić kompletne informacje. W celu określenia efektu ataków i gatunku ofiary zazwyczaj niezbędna jest luneta. Osoby nie dysponujące takim sprzętem nie powinny się jednak podejmować, ponieważ najcenniejszą informacją jest wskazanie siedliska w którym ptak polował i jak często przypuszczał ataki na zdobycz. Częstość ataków świadczy bowiem o zasobności pokarmowej łowiska, a typ siedliska daje możliwość dokonywania analiz preferencji orlika w skali lokalnej i ogólnopolskiej. Karta obserwacji powinna być drukowana dwustronnie.

Strona 1 zawiera ogólne informacje na temat prowadzonych obserwacji:

- Imię i nazwisko obserwatora
- Data (dzień, miesiąc, rok)

Na jednej karcie można zamieszczać tylko obserwacje z jednego dnia.

- Miejsce obserwacji (województwo)

Zapisujemy najbliższą dużą miejscowość i województwo

- Czas obserwacji łowiska (w godzinach)

Podajemy godzinę w której rozpoczęliśmy obserwację łowiska oraz godzinę zakończenia obserwacji. Jeśli przerwaliśmy obserwację na jakiś czas (np. obserwator się zdrzemnął) należy to opisać (np. obserwacje tego samego terenu prowadziliśmy w godzinach 600-1100 i 1300-1730). Uwaga - czasu obserwacji łowiska nie należy wiązać z obecnością orlików, może się zdarzyć że podczas obserwacji prowadzonych w godzinach 730-1700 będziemy obserwowali polującego orlika zaledwie kilka minut -800-805. Mimo to w rubryce „Czas obserwacji łowiska” zapiszemy: 730-1700, a nie 800-805.

- Czas obserwacji polującego ptaka

W tym miejscu zamieszczamy szczegółowy opis czasu obserwacji łowów. Istnieją dwie możliwości zapisu. Można sumować czas, jaki orlik poświęcił na polowanie lub podawać przedziały godzinowe. Np obserwacje polowania w godz. 1030-1050, 1200-1210 możemy podać w formie sumy 30 minut. Obydwa zapisy są poprawne, chociaż w praktyce łatwiej jest notować przedziały godzinowe, ponieważ orliki często przerywają polowanie na odpoczynek lub toki. Jeśli w łowisku pojawią się dwa polujące orliki i dysponujemy technicznymi możliwościami jednoczesnego obserwowania przebiegu łowów obydwu ptaków, dla każdego z nich wypisujemy odrębną kartę polowań. Bardzo ważną kwestią jest znajomość zachowań i wyglądu polujących ptaków. Jeśli bowiem nie potrafimy odróżnić łowów od lotów patrolowych, tokowych, odpoczynku, itp., nie będziemy w stanie określić czasu obserwacji polującego ptaka. Jako dodatek do instrukcji załączono opis wyglądu orlików krzykliwych polujących różnymi technikami.

- Warunki pogodowe

Uwaga jeśli w trakcie prowadzenia obserwacji nastąpią drastyczne zmiany pogody dla obserwacji w odmiennych warunkach musimy użyć innych kart obserwacji. Np. do południa obserwujemy polujące orliki przy bezchmurnym niebie i słabym wietrze (jedna karta), po południu zaczyna silnie dmuchać i niebo się zachmurza (druga karta). Drobne zmiany w zachmurzeniu, sile wiatru i opadach nie mają istotnego znaczenia i można je potraktować jako warunki stałe.

Zachmurzenie: można stosować system opisowy lub ułamkowy 0/10 bezchmurnie, 5/10 połowiczne zachmurzenie, 10/10 całkowite zachmurzenie.

Siła wiatru: stosować system opisowy - bezwietrznie, słaby wiatr, umiarkowany, silny, bardzo silny

Opady: stosować skalę brak, przelotne, ciągłe

Temperatura: jest wartością zmienną w ciągu dnia więc przy długotrwałych obserwacjach wystarczy podać przedział lub maksymalną wartość (oczywiście podajemy przybliżoną wartość temperatury).

- Ogólna charakterystyka łowiska

Należy starać się zaszerzować obserwowane przez nas łowisko do jednej z podanych kategorii, poprzez zakreślenie właściwego okienka. Jedyne przy kategorii "inne" należy opisać typ siedliska.

Krajobraz rolniczy monokultura: krajobraz zdominowany przez wielkopowierzchniowe uprawy zbóż, kukurydzy, rzepaku lub innych roślin, może zawierać elementy wzbogacające, w postaci nieużytków lub zadrzewień (powierzchnie jednolitych upraw 50 do kilkuset hektarów).

Krajobraz rolniczy mozaika: w klasycznej formie występuje w wielofunkcyjnych gospodarstwach rolnych, gdzie łąki i pastwiska przeplatają się z kilku hektarowymi powierzchniami upraw.

Rozległe łąki lub pastwiska: najczęściej spotykane w dolinach dużych rzek lub na terenach ciężkich do uprawy, rzadziej przy bardzo dużych gospodarstwach nastawionych na hodowlę bydła. Do kategorii tej zaliczyć należy również naturalne łąki górskie lub od wielu lat nie użytkowane ugory.

Inne: krajobraz nie lokujący się w żadnej kategorii, np. obserwujemy polujące orliki na śródleśnym zrębie.

Strona 2 karty zawiera informacje na temat zaobserwowanych ataków orlika na ofiarę

- Godzina (podajemy dokładną godzinę w której ptak zaatakował)
- Technika łowów

Zaznaczamy jaką technikę łowów wykorzystał orlik atakujący zdobycz (patrz dołączony opis wyglądu orlików krzykliwych polujących różnymi technikami). Jeśli zauważyliśmy orlika w momencie gdy podrywał się z pokarmem możemy taką obserwację zamieścić na karcie, nie będziemy jedynie znali jaką technikę łowów wykorzystywał. Nie należy natomiast lokować w kartach, obserwacji lecących orlików z pokarmem, ponieważ nie wiemy na temat jego polowania zupełnie nic (mógł polować w całkiem innym siedlisku niż go zauważyliśmy).

- Typ siedliska

Opisujemy dokładnie to siedlisko w którym zasiadł polujący ptak. Jeśli np. orlik zapadł nad brzegiem niewielkiego oczka lub śródpolnej łąki, a całe otoczenie stanowią zboża, należy jako typ siedliska zaznaczyć nieużytki, a nie uprawy zbożowe. Z tego względu dość często typ siedliska pozostaje nieznany (atakujący orlik znika za pagórkiem lub kępą krzewów i nie mamy pewności gdzie ostatecznie usiadł).

- Atak

Ocena skuteczności ataku nie jest sprawą prostą

Skuteczny: zaznaczamy wówczas, gdy wyraźnie widzimy, że orlik pożera zdobycz lub się z nią podrywa.

Nieskuteczny: zaznaczamy tylko w przypadkach, jeśli bezpośrednio po uderzeniu na ofiarę orlik podrywa się bez zdobyczy lub widzimy dokładnie, że siedzący (nawet dłuższy czas) ptak nic nie zjada.

Efekt nieznany: zaznaczamy, jeśli atakujący orlik zniknął nam z pola widzenia i nie pojawił się ze zdobyczą lub przesiaduje na ziemi w warunkach uniemożliwiających nam stwierdzenie, czy nie pożera ofiary.

- Rodzaj ofiary

Jeśli orlik przelatuje z upolowaną zdobyczą niedaleko od obserwatora możliwe jest oznaczenie upolowanej ofiary nawet przy użyciu lornetki. Orliki przenoszą zdobycz zazwyczaj w dziobie. Rzadko przekładają ją do szponów, a jeśli to się zdarzy oznaczenie zdobyczy jest znacznie trudniejsze. Orlik który zamierza pożreć zdobycz siada zazwyczaj w pobliżu miejsca łowów i może do takiego punktu przelecieć używając lotu czynnego. Jeśli natomiast zamierza nakarmić pisklę lub samicę długo krąży, stopniowo nabierając wysokości, aby następnie długim ślizgiem zapaść w okolice gniazda. Takie zachowanie umożliwia dokładniejsze oznaczenie upolowanej zdobyczy.

Rys. Orlik krzykliwy przenoszący zdobycz: 1. gryzoń, 2. żaba.

Gryzoń: przenoszony przez orlika ma wygląd zaokrąglonego wałeczka. Trzymany jest za głowę, więc w dobrych warunkach może być widoczny ogon.

Ssak nierozpoznany: ofiarami orlika mogą padać drobne łasicowate lub krety. Są one zazwyczaj większe i bardziej wydłużone od gryzoni.

Ptak: chwytanie ptaków przez orliki zdarza się stosunkowo rzadko. Oznaczenie ofiary jest zazwyczaj łatwe.

Płaz: najczęściej chwytane są żaby. Przenoszone są przez orlika za głowę, toteż widać dwie, zwisające luźno kończyny.

Bezkręgowce: rozmiary ofiary zazwyczaj uniemożliwiają prawidłowe oznaczenie. Dość charakterystyczny, nitkowaty wygląd mają niesione przez orlika dżdżownice, na które chętnie poluje podczas późniwnych orek.